

Toplumsal Cinsiyetin Kesişiminde Göç ve Doğurganlık: Suriyeli Sığınmacı Kadınlar Üzerine Nitel Bir İnceleme

İbrahim Aksakal | 0000-0002-3367-3194 | ibrahim.aksakal@atauni.edu.tr

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Erzurum, Türkiye

 <https://ror.org/03je5c526>

Öz

Bu araştırma, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı kadınların yüksek doğurganlık oranlarını belirleyen toplumsal, kültürel ve yapısal etkenleri toplumsal cinsiyet bakışıyla incelemektedir. 2018 yılı verilerine göre, Suriyeli kadınların toplam doğurganlık hızı 5,3 olarak kaydedilirken, bu oran Türkiye genelinde 1,99’dur. Bu dikkat çekici fark, göçmenlerin doğurganlık davranışlarının yalnızca bireysel seçimlerden değil; aynı zamanda dini inançlar, kültürel normlar, ataerkil toplumsal cinsiyet rolleri ve sağlık hizmetlerine erişimdeki engellerden etkilendiğini göstermektedir. Çalışma, Erzurum’da ikamet eden 24 evli Suriyeli bireyle (12 kadın, 12 erkek) yürütülen yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Görüşmeler, kadın ve erkeklerin doğurganlığa dair deneyimlerini karşılaştırmalı biçimde değerlendirme fırsatı sunmuştur. Elde edilen veriler, yüksek doğurganlık eğilimlerinin dini ve kültürel değerlerle meşrulaştırıldığını, kadın kimliğinin büyük ölçüde annelik üzerinden inşa edildiğini ve modern doğum kontrol yöntemlerine dair bilgi eksikliği ile güven sorunlarının yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma, “zorunlu annelik kültürü”, “ataerkil doğurganlık yükü” ve “gizli direniş stratejileri” gibi kavramlaştırmalar aracılığıyla göçmen kadın doğurganlığına yönelik özgün bir kuramsal çerçeve sunmakta ve sosyal politika geliştirme süreçlerine katkı sağlayabilecek çok boyutlu öneriler getirmektedir.

Anahtar Kelimeler

Suriyeli Sığınmacılar, Göçmen Doğurganlığı, Toplumsal Cinsiyet, Üreme Normları, Beden Politikaları

Atıf Bilgisi

Aksakal, İbrahim. “Toplumsal Cinsiyetin Kesişiminde Göç ve Doğurganlık: Suriyeli Sığınmacı Kadınlar Üzerine Nitel Bir İnceleme”. *Sosyolojik Bağlam Dergisi* 6/2 (Ağustos 2025), 185-212.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.2.1>

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi	11.06.2025
Kabul Tarihi	24.07.2025
Yayın Tarihi	15.08.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu makale, 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılarda Yüksek doğurganlığı Etkileyen Temel Faktörler" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 22.04.2025 tarih ve 140 sayılı karar ile etik beyan alınmıştır. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	dergi@sosyolojikbaglam.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC-ND 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır

Migration and Fertility at the Intersection of Gender: A Qualitative Study on Syrian Refugee Women

İbrahim Aksakal | 0000-0002-3367-3194 | ✉ ibrahim.aksakal@atauni.edu.tr
Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Sociology, Erzurum, Türkiye

ROR <https://ror.org/03je5c526>

Abstract

This research examines the social, cultural, and structural factors that determine the high fertility rates of Syrian refugee women in Turkey from a gender perspective. According to 2018 data, the total fertility rate for Syrian women was recorded at 5.3, compared to 1.99 for the country as a whole. This striking difference demonstrates that the fertility behavior of these refugees is influenced not only by individual choices but also by religious beliefs, cultural norms, patriarchal gender roles, and barriers to accessing healthcare. The study is based on semi-structured in-depth interviews conducted with 24 married Syrian individuals (12 women, 12 men) residing in Erzurum. The interviews provided an opportunity to comparatively assess the fertility experiences of women and men. The data reveal that high fertility trends are legitimized by religious and cultural values, that women's identity is largely constructed through motherhood, and that lack of knowledge about modern contraceptive methods and trust issues are common. The research offers a unique theoretical framework for immigrant women's fertility through conceptualizations such as "forced motherhood culture," "patriarchal fertility burden," and "hidden resistance strategies," and offers multidimensional suggestions that can contribute to social policy development processes.

Keywords

Syrian Refugees, Migrant Fertility, Gender, Reproductive Norms, Biopolitics

Citation

Aksakal, İbrahim. "Migration and Fertility at the Intersection of Gender: A Qualitative Study on Syrian Refugee Women". *Journal of Sociological Context* 6/2 (August 2025), 185-212.

<https://doi.org/10.52108/2757-5942.6.2.1>

Article Information

Date of Submission	11.06.2025
Date of Acceptance	24.07.2025
Date of Publication	15.08.2025
Peer-Review	Double anonymous review - Two External Reviewers
Ethical Statement	This article is a partially modified and developed version of the paper titled "Main Factors Affecting High Fertility among Syrian Refugees in Turkey", which was presented orally at the 4th International Congress of Social Sciences but whose full text was not published. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Ethical approval was obtained from Atatürk University Social and Human Sciences Ethics Committee with decision number 140, dated 22.04.2025.
Similarity Check	Done - Turnitin
Conflict of Interest	No conflicts of interest have been declared.
Complaints	dergi@sosyolojikbaglam.org
Funding	No external funding was received for this research
Copyright & License	Authors of articles in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC-ND 4.0.

Giriş

Doğurganlık düzeyi ve bu olguya ilişkin toplumsal algılar, farklı coğrafyalarda çeşitli sosyal, kültürel ve yapısal etkenlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Toplumların sosyoekonomik yapıları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin düzeyi, bireylerin eğitim durumu, dini inançları, geleneksel normları ve sağlık hizmetlerine erişim olanakları doğurganlık davranışlarını şekillendirmede önemli rol oynar. Örneğin, kadınların işgücüne katılım oranı, modern doğum kontrol yöntemlerinin bilinirliği ya da ulaşılabilirliği ve kullanımı, evlilik yaşı, emzirme süresi gibi pek çok unsur doğurganlık kararlarını doğrudan veya dolaylı biçimde etkileyebilmektedir¹. Bunlara ek olarak, hükümetlerin nüfus politikaları, medya temsilleri, kanaat önderleri, dini liderlerin telkinleri ve diğer toplumsal söylemler de çiftlerin çocuk sayısı tercihlerinde belirleyici olabilmektedir. Dolayısıyla, doğurganlık olgusunu anlamak için mikro düzeydeki bireysel tercihler kadar, makro düzeydeki kültürel değerler, normatif sistemler ve yapısal koşullar doğum oranlarının anlaşılması açısından birlikte incelenmelidir.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların büyük bölümü Arap ve Kürt kökenli olup ağırlıklı olarak Sünni Müslümandır. Suriye toplumunun kültürel yapısı, İslam inancının yanı sıra geleneksel Arap ve Kürt örf ve adetlerinin etkisiyle şekillenmiştir. Bu kültürel bağlamda şeriat temelli geleneksel toplumsal yapı, yüksek doğurganlığı aile ve toplum için önemli bir değer ve hatta güç göstergesi olarak kabul etmiştir². Bu nedenle Suriyeli sığınmacılar, Türk toplumu ile dini ve kültürel açıdan bazı benzerlikler taşımakla birlikte, doğurganlık ve aile planlaması konularında farklı norm ve alışkanlıklara sahiptir. Nitekim Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı ailelerin ortalama çocuk sayısının yerli ailelere kıyasla belirgin derecede yüksek olduğu bilinmektedir. 2018 yılında Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı kadınların toplam doğurganlık hızı 5,3 olarak hesaplanmıştır; bu oran aynı yıl için Türkiye genelinde 1,99’dur³. Bu farklılık, göçmen ve mülteci grupların doğurganlık davranışlarının yerli nüfustan farklılaştığını göstermektedir. Yapılan uluslararası araştırmalar, göçmen kadınların doğurganlık oranlarının başlangıçta geldikleri ülkenin yüksek doğurganlık normlarını yansıttığını, ancak zamanla kısmen yeni topluma uyum sağlama eğiliminde olduklarını ileri sürmektedir⁴. Bununla birlikte, asimilasyon olarak adlandırılan doğurganlık davranışlarında ev sahibi topluma benzeme sürecinin her zaman gerçekleşmediği de vurgulanmıştır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılan bir çalışmada göçmen kadınların doğurganlık oranları yerli kadınlara kıyasla daha yüksek bulunmuş, ancak bu farkın önemli bir kısmı demografik ve sosyoekonomik özelliklerle

- 1 Eylem Karakaya vd. “Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/48, (2017), 417-428.
- 2 Karakaya vd. “Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma”.
- 3 Hacer Alan Dikmen vd. “The Attitudes of Refugee Women in Turkey Towards Family Planning”, *Public Health Nursing* 36/1, (2019), 45-52; Purvi Sevak - Lucie Schmidt, *Immigrant-Native Fertility and Mortality Differentials in the United*, Michigan Retirement Research Center Research Paper No. WP 2008-181, (September 29, 2008).
- 4 Francie D. Blau, “The Fertility of Immigrant Women: Evidence from High Fertility Source Countries”. *National Bureau of Economic Research*, (1991), 1-60.

açıklanabilmiştir. Buna rağmen göçmenlerin doğurganlık davranışlarının tam anlamıyla yerli nüfusa uyum sağlamadığı bir diğer ifadeyle göçmen grupların bu bakımdan asimile olmadığı ortaya konulmuştur⁵. Benzer şekilde, Blau⁶ göçmen kadınların geldikleri yüksek doğurganlık oranı olan ülke yapısını yeni ülkede bir süre daha sürdürdüklerini gözlemlemiştir. Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların durumunda da doğurganlık davranışlarının kısa vadede Türkiye ortalamasına yaklaşmadığı, aksine kendi geleneksel kalıplarını devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim 2011-2016 döneminde Türkiye’de doğan yaklaşık 200 bin Suriyeli bebek, göçün Suriyeli kadınların doğum alışkanlıklarını olumsuz yönde etkilemediğine ve yüksek doğurganlığın sürdüğüne işaret etmektedir⁷. Sağlık Bakanlığı verilerine göre, 2016 yılından itibaren Türkiye’de her yıl yaklaşık 100 bin Suriyeli bebek dünyaya gelmiş; bu sayı 2019 yılı itibarıyla toplamda 530 bini aşmıştır⁸. Bu niceliksel tablo, Suriyeli ailelerin doğurganlık düzeylerinin geçen yıllar boyunca yüksek ve istikrarlı bir seyir izlediğini açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, göçmenlik statüsüne ve yer değiştirmenin getirdiği zorluklara rağmen, Suriyeli ailelerin çocuk sahibi olma davranışlarında önemli bir azalma görülmemiştir. Bu durum, doğurganlık eğilimlerinin göç sonrası süreçte de devam ettiğini ve yüksek doğurganlık düzeyinin göçle birlikte zayıflamak yerine korunmaya devam ettiğini göstermektedir.

Türkiye’de doğurganlık oranlarının uzun yıllardır istikrarlı bir şekilde düşmesi, devletin nüfus artışını teşvik etmeye yönelik çeşitli pro-natalist politikaları uygulamaya koymasına neden olmuştur. Bu demografik dönüşüm bağlamında, ülkedeki Suriyeli sığınmacı nüfusun görece yüksek doğurganlık oranları dikkat çekmektedir. Bu durum yalnızca politika yapıcılarının değil, aynı zamanda sosyal bilimcilerin ve demografların da ilgisini çekmektedir. Suriyeli sığınmacıların yüksek doğurganlık düzeylerinin Türkiye’nin demografik yapısı, toplumsal dengeleri ve uzun vadeli nüfus projeksiyonları üzerindeki etkisi çok boyutlu bir araştırma alanı haline gelmiştir.

Mevcut araştırmalar, Suriyeli sığınmacıların çocuk sahibi olma motivasyonlarının, dini ve geleneksel normlardan, çocuk sahibi olmanın kültürel değerine, savaş ve göç sürecinde yaşanan kayıp korkusuna, soyun devamını sağlama isteğine ve çocukların aile ekonomisine katkı sağlayacağına dair inançlara kadar uzanan çeşitli sosyal ve kültürel faktörlere dayandığını göstermektedir⁹. Bu motivasyonlar, doğurganlık davranışlarının yalnızca bireysel

5 Sevak - Schmidt, *Immigrant-Native Fertility and Mortality Differentials in the United*.

6 Blau, “The Fertility of Immigrant Women: Evidence from High Fertility Source Countries”.

7 Yeşim Mutlu vd. *Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Vatansızlık Riski, Bulanık Mekanlarda Gölgede Kalanlar, Araştırma Raporu*, (Ankara: Gündem Çocuk Derneği, 2016).

8 İbrahim Aksakal, *Türkiye’de Doğan ya da Türkiye’de Büyüyen Suriyeli Çocukların Toplumsal Aidiyet Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme*, (Ankara: 2nd International Congress on Children’s Studies, 2021); İpek Ağcadağ Çelik, “Suriyelilerin Türkiye’de Doğan Bebeklerinin Hukuki Statüsü ve Vatandaşlık Koşulları”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2021), 1208-1230.

9 Abide Aksungur vd. “Awareness of Adult Syrian Refugee Women on Family Planning Methods”, *Ankara Medical Journal* 24/1 (2024); Şeyma Handan Akyön vd. “Fertility Rates of Syrian Migrants in Turkey, Baby Boom And Possible Factors Related To Them”. *Ankara Medical Journal* 23 (2023), 61-72; Sema Cifci vd. “Unmet Need For Family Planning Among Syrian Migrant Women Living in Turkey and Its Determinants”,

tercihlere değil; tarihsel, kültürel ve yapısal etkenlere sıkı sıkıya bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Literatürde, savaş ve zorunlu göç deneyiminin getirdiği belirsizlik ve kayıpların bazı aileleri daha fazla çocuk sahibi olmaya yönelttiğine dair doğrudan ya da dolaylı tespitler yapılmıştır¹⁰. Savaşta çocuk kaybı yaşayan ya da geleceğe dair yoğun kaygı hisseden ailelerin “yerine koyma” (replacement) dürtüsüyle yüksek doğurganlığa yönelebileceği ifade edilmektedir. Aynı şekilde, bazı hanelerde çok sayıda çocuğa sahip olmak, sosyal güvence ve destek mekanizması olarak algılanmaktadır. Bu durum, Suriyeli sığınmacıların aile planlaması uygulamalarını sınırlı ölçüde benimsemeleriyle sonuçlanmaktadır¹¹. Örneğin, Hatay’da yapılan bir araştırma, Suriyeli kadınların %39’unun dört veya daha fazla gebelik yaşadığını ve modern doğum kontrol yöntemleri hakkında bilgi düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir.

Önür’ün¹² çalışması, Suriyeli kadınların eğitim düzeyleri ile doğurganlık oranları arasındaki ilişkinin zayıf seyrettiğini ortaya koymaktadır. Türk kadınlarında görülen “eğitim arttıkça doğurganlık düşer” eğilimi, Suriyeli kadınlar arasında belirgin değildir. Örneğin, okur-yazar olmayan Suriyeli kadınlarda toplam doğurganlık hızı 5,8 iken, lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanlarda bile bu oran 4,1 olarak kalmaktadır. Bu bulgu, doğurganlık davranışlarının kültürel bağlamdan bağımsız değerlendirilemeyeceğini göstermektedir.

Akyön vd.’nin çalışması, göç sonrası bağlamda doğurganlığın çok boyutlu doğasına dikkat çekmektedir. Araştırmaya göre, savaş öncesi Suriye’de doğurganlık hızı 3,7 iken, savaş sonrası dönemde bu oran 2,84’e gerilemiştir¹³. Aboulhosn vd.¹⁴ tarafından ortaya konulan

Contraception and Reproductive Medicine 9/1 (2024), 30; Meltem Çöl vd. “Sexual and Reproductive Health of Syrian Refugee Women in Turkey: A Scoping Review Within The Framework of the MISP Objectives”, *Reproductive Health* 17/1 (2020), 99; Önder Dirican vd. “The Level of Using Family Planning Methods in Refugees in Türkiye and the Factors Affecting Their Choices: A Retrospective Clinical Study”. *Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology* 32/3 (2022), 300-0306; İsmail Tayfur, “Healthcare Service Access and Utilization among Syrian Refugees in Turkey”. *Annals of Global Health* 85/1 (2019); UNFPA, *Among Syrian Refugees, Dispelling Myths About Contraceptives*, (United Nations Population Fund, 2018); Eda Yakıt Ak vd., “The Views of Syrian Immigrant Women on Family Planning and Unplanned Pregnancy: A Qualitative Study”. *International Journal of Public Health* 70 (2025).

- 10 Aya Aboulhosn vd. “Refugee Immigration and Host Country Fertility”. *European Bank* (2025) 1-65; Karakaya vd. “Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma”; Carmen H. Logie vd., “Sexual and Reproductive Health Among Forcibly Displaced Persons in Urban Environments in Low and Middle-Income Countries: Scoping Review Findings”, *Reproductive Health* 1/51 (2024) 12-21.
- 11 Hacer Alan Dikmen vd., “The Attitudes of Refugee Women in Turkey Towards Family Planning”; Mehmet Doğan vd. “Effect of Migration on Fertility and Family Planning: The Case of Kayseri in Türkiye, *Medicine (Baltimore)*, 103/50, (2024). ; Yasemin Gümüş Şekerci – Tuğba Aydın Yıldırım, “The Knowledge, Attitudes and Behaviours of Syrian Refugee Women Towards Family Planning: Sample of Hatay”, *International Journal of Nursing Practice* 26/4 (2020).
- 12 Hıdır Önür, “Vatandaşlık Bağlamında Suriyeli Sığınmacılar”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/37 (2021), 362-296.
- 13 Akyön vd. “Fertility Rates of Syrian Migrants in Turkey, Baby Boom And Possible Factors Related To Them”.
- 14 Aboulhosn vd., “Refugee Immigration and Host Country Fertility”.

bulgular da bu bilgiyi doğrulamaktadır. Bunun yanında Türkiye'ye göç eden Suriyeli kadınlar arasında toplam doğurganlık oranı 5,3'tür. Bu durum, göç eden kadınların doğum oranlarının arttığını ve bu artışın yalnızca geçmişe ait kültürel normlarla açıklanamayacağını göstermektedir. Psikososyal etkenler, sağlık hizmetlerine erişim, entegrasyon süreci ve yapısal koşullar birlikte ele alınmalıdır.

Karşılaştırmalı olarak, benzer eğilimler diğer sığınmacı kabul eden ülkelerde de gözlenmektedir. Ürdün'de Suriyeli kadınların doğurganlık hızı 4,4 iken, bu oran yerli kadınlar arasında 3,3'tür¹⁵. Lübnan'da ise Suriyeli sığınmacıların %45-50'si çocuk yaş grubundadır¹⁶. Ayrıca, erken yaşta evliliklerin artışı bu ülkede doğurganlık düzeyini etkilemiştir. Savaş öncesi dönemde %13 olan 18 yaş altı evlilik oranı, Lübnan'daki Suriyeli kız çocukları arasında %35'e yükselmiştir¹⁷. Bu bulgular, göç süreciyle birlikte gelen kırılğan koşulların, geleneksel pronatalist eğilimleri güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı kadınların yüksek doğurganlık eğilimleri; dini değerler, kültürel normlar, toplumsal cinsiyet rolleri ve göç sonrası yapısal koşulların kesişiminde şekillenmektedir. Bu çalışma, söz konusu etkenleri kuramsal bir çerçevede değerlendirerek, niteliksel saha verileriyle derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, hem Türkiye'deki göçmen doğurganlığına ilişkin anlayışa katkı sunmakta hem de toplumsal cinsiyet ve kültürel bağlamın bu süreçteki rolünü tartışmaya açmaktadır.

1. Literatür Taraması ve Kuramsal Çerçeve

Göç ve doğurganlık arasındaki ilişki, demografi, sosyoloji ve göç çalışmaları literatüründe uzun süredir çok boyutlu olarak ele alınan bir konudur¹⁸. Klasik demografik kuramlar çerçevesinde göçmen bireylerin doğurganlık davranışlarının, geldikleri toplumun normları ile yerleştikleri toplumun değerleri arasında yeniden şekillendiği öne sürülür. Bu bağlamda sosyalizasyon, adaptasyon ve seçim hipotezleri göçmen doğurganlığını açıklamada sıkça başvurulan teorik araçlardır¹⁹. Ancak son yıllarda bu yaklaşımlara ek olarak, toplumsal cinsiyet, kültürel kodlar, yapısal eşitsizlikler ve dini normların etkisi de daha fazla vurgulanmaya başlanmıştır.

15 Mala Sieverding vd. "Marriage and Fertility Patterns Among Jordanians and Syrian Refugees in Jordan", *Economic Research Forum Working Paper* 1187 (2018), 1-30.

16 UNHCR. *United Nations High Commissioner for Refugees*, (Syrian Refugees Regional Demographic Report, 2023).

17 Tamar Kabakian-Khasholian, vd. "Perspectives of displaced Syrian women and service providers on fertility behaviour and available services in West Bekaa", *Lebanon Reprod Health Matters*, 25/Ek1 (2017), 75-86.

18 Sidney Goldstein - Alice Goldstein, "The impact of migration on fertility: An "own children" analysis for Thailand", *Population Studies* 35/2 (1981), 265-284; Hill Kulu, "Migration and Fertility: Competing Hypotheses Re-examined", *European Journal of Population* 21(1), (2005), 51-87.

19 David P. Lindstrom - Silvia E. Giorguli Saucedo, "The Short- and Long-Term Effects of U.S. Migration Experience on Mexican Women's Fertility", *Social Forces* 80 (2002), 1341-1368; Nadja Milewski, "First child of immigrant workers and their descendants in West Germany: Interrelation of events, disruption, or adaptation?", *Demographic Research* 6 /29, (2007), 859-896.

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacı kadınların doğurganlık eğilimleri üzerine yapılan çalışmalar hem yüksek doğurganlık oranlarının sürdüğünü hem de bu eğilimin sadece kültürel değerlerle değil, aynı zamanda yapısal nedenlerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Akyön vd., bu kadınların doğurganlığı bir yandan dini sorumluluk, öte yandan sosyal statü ve ekonomik güvence aracı olarak gördüğünü belirtmektedir²⁰. Benzer şekilde, Aksungur vd.,²¹ tarafından yürütülen bir araştırma, kadınların yalnızca %40,3’ünün aile planlaması yöntemi kullandığını ve modern yöntem bilgisi ile kullanım arasında ciddi bir kopukluk olduğunu ortaya koymuştur. Mardin’de yapılan bir başka çalışmada ise kadınların %92’sinin çocuk sahibi olduğu, üç ve üzeri çocuk sahibi olanların oranının %42,4 olduğu, plansız gebelik oranının %38,4’e ulaştığı ve doğumlar arasındaki sürenin sıklıkla iki yıldan az olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, doğurganlık eğilimlerinin hem yoğun hem de ardışık bir yapıda devam ettiğini göstermektedir.

Doğurganlık davranışlarının şekillenmesinde erken evlilik yaygınlığı ve toplumsal cinsiyet rolleri kritik önemdedir. Ürdün’deki Suriyeli sığınmacılar arasında erken yaşta evlilik oranı 2011’de %18,4 iken, 2018’de %36’ya yükselmiş; kız çocuklarının sıklıkla 15–17 yaş aralığında, hatta bazı durumlarda 13 yaşında evlendirildiği rapor edilmiştir²². Benzer eğilimler Türkiye’deki çalışmalarda da gözlemlenmiştir. Evliliğin erken yaşta gerçekleşmesi, doğurganlık sürecine erken girilmesine ve doğum sayısının artmasına neden olmaktadır. Öte yandan, kadınların doğum kontrolü kararlarında söz sahibi olmaması, bilgi eksikliği, eş baskısı, dini çekinceler ve danışmanlık hizmetlerine sınırlı erişim modern yöntemlerin kullanımını kısıtlamaktadır. Mardin örneğinde, düşük eğitim düzeyine sahip kadınların karşılanmaması aile planlaması ihtiyacının 5 kat daha fazla olduğu bulunmuştur.

Kültürel inançlar ve dinsel değerler de doğurganlık kararlarını etkileyen temel unsurlardandır. Suriyeli kadınlar arasında “nasip”, “Allah’ın takdiri” ve “kader” gibi söylemler doğurganlıkla ilgili kararları anlamlandırmada öne çıkmakta, bu da doğum kontrol yöntemlerine karşı mesafeli bir yaklaşımı beslemektedir²³. Dönmez vd.,²⁴ tarafından yapılan çalışmada, Suriyeli kadınların %46,8’i tüplerin bağlanmasını dini açıdan günah olarak görmüş, %43,9’u cinsel hayatı olumsuz etkileyebileceğini, %36,1’i ise tamamen yasaklanması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca birçok kadın, çok çocuk sahibi olmanın kendilerine toplumsal statü kazandırdığını belirtmiştir. Bu durum, doğurganlığın yalnızca biyolojik ya da ekonomik bir gerçeklik değil, aynı zamanda kültürel anlamlarla yüklü bir sosyal pratik olduğunu göstermektedir.

20 Akyön vd., “Fertility Rates of Syrian Migrants in Turkey, Baby Boom And Possible Factors Related To Them”.

21 Aksungur vd., “Awareness Of Adult Syrian Refugee Women On Family Planning Methods”

22 An Van Raemdonck, “Early Marriage/Pregnancy Among Syrian Refugees in Jordan in Light of Reproductive Governance and Justice”. *Women’s Studies International Forum* 99, (2023).

23 Şirin Çelikkanat – Zeynep Güngörmüş, “A Qualitative Study on the Knowledge and Opinions of Syrian Women regarding Family Planning”, *Social Work in Public Health* 37/3 (2022), 274-286; Jocelyn Dejong vd., “Reproductive, Maternal, Neonatal And Child Health In Conflict: A Case Study On Syria Using Count-down Indicators”. *BMJ Global Health* 2(3) (2017).

24 Sevgül Dönmez vd. “Views ff Turkish And Syrian Refugee Women Who Are From Two Different Cultures On Tubal Ligation”. *Ankara Medical Journal* 2 (2020), 298-314.

Yabancı literatür de benzer temalara işaret etmektedir. Almanya’da yaşayan Suriyeli göçmen kadınların toplam doğurganlık oranları, yerli Alman kadınlara kıyasla belirgin biçimde daha yüksektir. Ancak doğurganlık çağındaki kadın oranının göçmen nüfusta düşük olması nedeniyle bu eğilimin ülke geneline etkisi sınırlı kalmaktadır. Buna rağmen, sosyal dışlanma, entegrasyon eksikliği ve düşük eğitim seviyesi gibi yapısal etkenlerin bu yüksek doğurganlığı beslediği görülmektedir²⁵. Ürdün örneğinde ise Van Raemdonck²⁶, üreme yönetimi kavramı çerçevesinde, Suriyeli kadınların doğurganlıklarının hem insani yardım politikaları hem de ulusal sağlık sistemleri tarafından “modernleştirme” hedefiyle şekillendirilmeye çalışıldığını ortaya koyar. Kadınlar sağlık hizmetlerinde damgalanma, kötü muamele ve dışlanmayla karşı karşıya kalmakta; çok sayıda çocuk sahibi oldukları için toplum ve sağlık çalışanları tarafından eleştirilmektedir.

Tüm bu bulgular, göçmen kadınların doğurganlık tercihlerinin yalnızca bireysel ya da kültürel tercihlerle değil; aynı zamanda yapısal eşitsizlikler, cinsiyet rolleri, sağlık politikaları ve dini normlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır. Kesişimsellik kuramı²⁷, bu çok katmanlı etkileşimleri anlamak açısından güçlü bir analitik çerçeve sunmakta; göçmen kadınların doğurganlık deneyimlerinin tek boyutlu açıklamalarla kavranamayacağını göstermektedir. Literatürdeki genel eğilim, Suriyeli sığınmacı kadınların doğurganlık eğilimlerini anlamak için, bu eğilimleri meşrulaştıran kültürel ve dini yapılarla birlikte, onları sınırlayan sosyoekonomik ve politik koşulların da dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, doğurganlık meselesi yalnızca sağlık hizmetlerine erişim değil, aynı zamanda üreme adaleti, etik politika yapımı ve kültürel hakların tanınması bağlamında ele alınmalıdır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı kadınların yüksek doğurganlık durumunu toplumsal, kültürel ve yapısal bağlamlarıyla birlikte derinlemesine anlamayı amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma, bireylerin deneyimlerini kendi anlam dünyaları içinde yorumlamaya imkân tanıyan bir yaklaşım sunduğu için, bu araştırmanın amaç ve doğasıyla yüksek düzeyde örtüşmektedir²⁸.

25 Niall Newsham - Francisco Rowe, “Projecting the demographic impact of Syrian migration in a rapidly ageing society”, *Germany. Journal of Geographical Systems* 23/2 (2021), 231-261.

26 Van Raemdonck, “Early Marriage/Pregnancy Among Syrian Refugees in Jordan in Light of Reproductive Governance and Justice”.

27 Kimberle Crenshaw, “Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics”, *University of Chicago Legal Forum* 1 (1989), 139-167.

28 John W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (3 ed.). (Sage, 2013); Sharan B. Merriam - Elizabeth J. Tisdell, *Qualitative research: A guide to design and implementation*. (Jossey-Bass, 2016).

Nitel araştırmalar, incelenen olgunun bağlamsal, çok boyutlu ve dinamik yapısını anlamaya odaklanır; nicel genellemelere ulaşmaktan ziyade, derinlemesine betimleme ve anlam üretmeye öncelik verir²⁹. Bu doğrultuda, Suriyeli sığınmacı kadınların doğurganlığa ilişkin tutumlarını etkileyen dini inanışlar, ataerkil normlar, toplumsal cinsiyet rolleri ve göç deneyimi gibi çok katmanlı ve iç içe geçmiş sosyo-kültürel etkenleri derinlemesine inceleyebilmek amacıyla nitel bir araştırma deseni benimsenmiştir. Bu yaklaşım, kadınların deneyimlerinin kendi bağlamları içinde anlamlandırılmasına ve bireysel anlatılar yoluyla doğurganlık davranışlarının ardındaki toplumsal dinamiklerin ortaya konmasına olanak tanımaktadır.

Araştırmada, özellikle katılımcıların kendi yaşantılarını, tutumlarını ve inanç sistemlerini özgün kavramlarıyla ifade edebilmelerini sağlamak amacıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, bireysel anlatılara odaklanarak, doğurganlık gibi özel ve mahrem konularda katılımcıların daha içten ve açıklayıcı cevaplar vermesini teşvik etmektedir³⁰. Aynı zamanda bu yöntem sayesinde görüşmecî karşısındaki kişinin dünyayı gördüğü gibi görme şansı elde edebilir³¹.

Çalışmanın kuramsal çerçevesiyle uyumlu olarak, araştırma deseni fenomenolojik bir yaklaşım temelinde yapılandırılmıştır. Bu yaklaşım, bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını ve bu yaşantılara yükledikleri anlamları anlamayı amaçlar³². Doğurganlığa dair algılar, değerler ve tutumlar, yalnızca davranış düzeyinde değil, aynı zamanda katılımcıların anlam dünyasında nasıl yapılandığı üzerinden analiz edilmiştir. Bu nedenlerle, nitel araştırma deseni yalnızca uygun değil, aynı zamanda çalışmanın özüne bütünlüklü biçimde karşılık gelen en etkili yöntemsel tercih olarak değerlendirilmiştir.

2.2. Örneklem ve Katılımcılar

Araştırmanın örneklemi, amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleriyle belirlenmiştir. İlk olarak, Erzurum ilinde yaşayan Suriyeli sığınmacılar arasından belirli kriterlere (evli ve çocuk sahibi olma durumu gibi) uyan birkaç katılımcıya araştırmacıların saha bağlantıları aracılığıyla ulaşılmıştır. Bu ilk katılımcıların referans vermesiyle kartopu yöntemi devreye sokulmuş ve toplamda 24 kişi (12 kadın ve 12 erkek) araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Katılımcıların tümü evli olup en az bir çocuk sahibidir; bu sayede doğurganlık deneyimi ve aile planlaması konusunda söyleyecekleri olan bireyler seçilmiştir. Katılımcıların ikamet ettiği yerler Erzurum'un yoğun sığınmacı nüfusa sahip mahallelerinden Şükrüpaşa, Yunus Emre ve Rabia Ana bölgeleridir.

29 Grant McCracken, *The Long Interview*, (Sage, 1998); Ali Yıldırım – Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Seçkin Yayıncılık, 2021).

30 Irving Seidman, *Interviewing As Qualitative Research: A Guide For Researchers In Education And The Social Sciences*. (Teachers College Press, 2013).

31 McCracken, *The Long Interview*.

32 Johan W. Creswell – Cherly N.Poth, *Qualitative Inquiry and Research Design Choosing among Five Approaches*. (Sage, 2018).

Tablo 1: Örneklem Grubunun Temel Demografik Özellikleri

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	12	50.0
	Erkek	12	50.0
Yaş	18-24	2	8.3
	25-34	10	41.66
	35-44	9	37.50
	45+	3	12.50
Eğitim Durumu	İlliterate	6	25.00
	İlkokul mezunu	10	41.66
	Ortaokul ve üzeri	8	33.33
Çalışma Durumu (Kadınlar)	Çalışıyor	2	16.70
	Çalışmıyor	10	83.3
Çalışma Durumu (Erkekler)	Çalışıyor	5	41.66
	Çalışmıyor	7	58.33
İkamet Edilen Mahalle	Şükrü Paşa	6	25.00
	Yunus Emre	8	33.3
	Rabia Ana	10	41.66

Araştırma, Erzurum ilinde gerçekleştirilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2025 yılı verilerine göre Erzurum'da ikamet eden Suriyeli sayısı yaklaşık 743 kişi olarak rapor edilmiştir³³. Dolayısıyla araştırmanın evreni Erzurum'da yaşayan Suriyeli nüfusa sınırlı tutulmuştur. Örneklem grubunun demografik çeşitliliğine özel önem verilmiş; katılımcılar farklı yaş grupları ve eğitim düzeylerinden amaçlı olarak seçilmiştir. Bu sayede doğurganlık olgusuna dair tutum ve deneyimlerin yaş ve eğitim gibi değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenebilmiştir. Nitekim bu yaklaşım, nitel araştırmalarda uygulanan maksimum çeşitlilik örnekleme stratejisiyle örtüşmektedir; amaç, geniş bir farklılık yelpazesine sahip katılımcılar aracılığıyla araştırma konusu hakkında olası farklılıkları ve ortak örüntüleri ortaya koymaktır³⁴.

Bununla birlikte, örneklem rastgele değil, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlendiği için elde edilen bulguların tüm Suriyeli nüfusa istatistiksel olarak genellenebilirliği sınırlıdır. Ancak nitel araştırmalarda bulguların genellenmesi zaten temel bir amaç değildir; nicel yaklaşımın geniş örneklemlere dayalı genelleme odaklı bakışının aksine nitel yöntem, ol-

33 GİB. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı, (Göç İdaresi Başkanlığı, 2025).

34 Ali Baltacı, "Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2018), 231-274.

guları kendi bağlamlarında derinlemesine anlamayı hedefler³⁵. Bu gerekçeyle, söz konusu amaçlı örneklem yapısının araştırma hedefleri açısından yeterli ve işlevsel olduğu kabul edilmektedir.

2.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmada veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme formu, katılımcıların demografik özelliklerinin yanı sıra doğurganlık tutumları, aile planlaması pratikleri, çocuk sahibi olma motivasyonları, dini ve kültürel normların etkisi ile göç deneyiminin üreme davranışları üzerindeki dönüştürücü etkilerini kapsayan temalar doğrultusunda oluşturulmuştur. Görüşme formundaki sorular açık uçlu ve esnek şekilde yapılandırılmış, katılımcıların kendi anlatılarını özgürce ifade etmelerine olanak tanınmıştır.

Görüşmeler, katılımcıların kendi ev ortamlarında, yüz yüze ve bire bir biçimde gerçekleştirilmiştir. Kadın ve erkek katılımcılarla ayrı oturumlar yapılması hem etik hem de metodolojik açıdan bilinçli bir tercih olarak uygulanmıştır. Bu ayrım sayesinde, özellikle kadın katılımcılar erkeklerin bulunmadığı bir ortamda doğurganlıkla ilgili hassas konularda daha rahat ve açık ifadeler kullanabilmiştir. Benzer biçimde erkek katılımcılarla yapılan görüşmelerde erkek görüşmeciler yer almış, böylece toplumsal cinsiyet temelli iletişim engelleri minimize edilmiştir.

Veri toplama sürecinde güvenilirlik ve geçerlik ilkeleri dikkate alınmıştır. Öncelikle dil ve kültürel uyumu sağlamak amacıyla araştırma ekibinde Arapça bilen ve Suriyeli sığınmacı kültürüne hâkim araştırmacılar görevlendirilmiştir. Bu kişiler gerektiğinde tercümanlık ve kültürel kolaylaştırıcılık rolü üstlenmiş, böylece katılımcılarla sağlıklı ve güven temelli bir iletişim kurulmuştur. Ayrıca görüşmelerin doğal akışını korumak amacıyla araştırmacılar mülakat sırasında yönlendirici tutumlardan kaçınmış, katılımcının anlatısını kendi kavramlarıyla ifade etmesine imkân tanımıştır.

Görüşmeler ortalama 45 ila 90 dakika arasında sürmüş, katılımcıların rahat hissedeceği koşullar sağlanarak mahremiyet ön planda tutulmuştur. Tüm görüşmeler, katılımcıların sözlü onayı alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve daha sonra ayrıntılı biçimde yazıya dökülmüştür. Görüşme kayıtlarının yazılı dökümü, nitel veri analizinde kullanılmak üzere anonimleştirilmiş ve kimlik belirleyici tüm bilgiler çıkarılmıştır. Bu süreçte elde edilen verilerin çeşitliliği ve derinliği hem kadın hem erkek katılımcılardan alınan verilerin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine imkân vermiştir. Bu sayede toplumsal cinsiyet temelli farklılıkların ve ortaklıkların daha net biçimde ortaya konulması sağlanmıştır.

35 Baltacı, "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". ; W. Lawrence Neuman, *Basics of Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. (Pearson, 2007). ; Michael Quinn Patton, *Qualitative Research*. (John Wiley & Sons, 2005).

2.4. Veri Analizi

Toplanan nitel veriler, tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Öncelikle, görüşmelerden elde edilen kayıtlar kelimesi kelimesine çözümlenerek yazıya aktarılmıştır. Ardından bu ham metinler, nitel veri analiz yazılımı desteğiyle kodlanmıştır. Kodlama sürecinde, araştırma sorularına ışık tutan önemli ifadeler ve tekrar eden kalıplar açık kodlar olarak işaretlenmiştir. Daha sonra benzer kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuş ve bu alt temalar daha geniş ana temalar altında sınıflandırılmıştır. Örneğin “Allah’ın takdiri olarak görme”, “kutsal görev sayma” gibi kodlar “Doğurganlığa ilişkin inanç ve kültürel normlar” ana teması altında toplanmıştır. Kodlama ve tema oluşturma işlemleri, iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak yapıp karşılaştırılmış; görüş ayrılığı olan kodlar tartışılarak mutabakata varılmıştır. Bu şekilde güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Tematik analiz sonucunda, Suriyeli sığınmacıların doğurganlık tutum ve davranışlarına ilişkin ortaya çıkan ana temalar Bulgular bölümünde detaylandırılmıştır. Ayrıca, kadın ve erkek katılımcıların ifadeleri ayrı ayrı incelenerek cinsiyetler arası benzerlik ve farklılık gösteren noktalar da tespit edilmiştir. Bulgular sunulurken, gerektiğinde katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılarak temalar somut örneklerle desteklenmiştir. Alıntılar, gizlilik nedeniyle rumuzlarla (Örneğin, Kadın-3, Erkek-2) verilmiştir.

2.5. Etik İlkeler

Bu araştırma, etik kurallara uygun olarak yürütülmüştür. Çalışmaya başlanmadan önce Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu’ndan onay alınmıştır. Saha çalışması öncesinde tüm katılımcılara araştırmanın amacı, gönüllü katılım esasları ve veri gizliliği konularında bilgilendirilmiş onam metni sunulmuştur. Katılımcılar, bu metni okuyup anladıklarını ve gönüllü olarak katılmayı kabul ettiklerini yazılı olarak beyan etmişlerdir. Görüşmeler sırasında katılımcıların kişisel kimlik bilgileri toplanmamış, elde edilen veriler anonimleştirilerek işlenmiştir. Tüm ses kayıtları ve transkriptler, yalnızca araştırma ekibinin erişimine açık tutulmuş ve analiz sonrası güvenli bir şekilde saklanmıştır. Araştırma bulguları raporlanırken, herhangi bir katılımcının doğrudan tanınmasına yol açabilecek detaylardan kaçınılmıştır. Ayrıca, katılımcılara diledikleri zaman görüşmeyi sonlandırma veya soruları yanıtlamama hakkına sahip oldukları hatırlatılmıştır. Bu sayede, araştırmanın her aşamasında katılımcı hakları ve mahremiyeti korunmuştur.

3. Bulgular

Suriyeli sığınmacı katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda, doğurganlıkla ilgili tutum ve davranışları şekillendiren başlıca temalar tespit edilmiştir. Bulgular, kadın ve erkek katılımcıların ortak ve farklı perspektiflerini yansıtacak şekilde düzenlenmiştir. İlk olarak, tüm katılımcılardan ortak biçimde elde edilen tema ve motifler sunulmakta; ardından kadınlar ve erkekler arasındaki farklılaşan noktalar ele alınmaktadır.

3.1. Doğurganlığa İlişkin İnanç ve Kültürel Normlar

Suriyeli katılımcıların büyük çoğunluğu çocuk sahibi olmayı “Allah’ın takdiri” olarak görmekte, doğurganlığı bireysel tercih ya da planlamadan ziyade ilahi bir iradeye dayandırmaktadır. Bu anlayış, modern aile planlaması yöntemlerine karşı mesafeli ve hatta bazen tepkisel bir duruş sergilenmesine yol açmaktadır.

“Allah ne kadar çocuk verirse, o kadar olur. Biz plan yapamayız, çünkü her şey onun elinde.” (K2 – Kadın, 38 yaşında, 5 çocuklu)

“Biz Suriyeliler için çocuk, Allah’ın hediyesi gibidir. Kaç tane olacak diye düşünmek olmaz.” (E3 – Erkek, 42 yaşında, 7 çocuklu)

Kültürel bağlamda çocuk sayısı, özellikle yaşlı kuşaklar arasında aile statüsüyle yakından ilişkilendirilmektedir. Çocuk sayısının fazlalığı, aileye toplum nezdinde saygınlık kazandıran bir unsur olarak görülmektedir.

“Babamın on iki çocuğu vardı. Mahallede herkes saygı duyardı. Şimdi bizde de çok çocuk olması, gücümüzü gösterir.” (E1 – Erkek, 36 yaşında, 6 çocuklu)

“Benim annem sekiz çocuk doğurdu, hâlâ onunla gurur duyuyoruz. Bu bizim kültürümüz.” (K4 – Kadın, 33 yaşında, 4 çocuklu)

Bu normlar hem kadınlar hem erkekler arasında güçlü şekilde içselleştirilmiş, doğurganlık tercihlerinde temel belirleyici olarak öne çıkmıştır. İlahi takdir ve kültürel onur kavramları, doğurganlıkla ilgili kararları rasyonel bir planlamadan ziyade geleneksel kolektif bir değer sistemine bağlamaktadır.

3.2. Toplumsal Baskılar ve Aile Büyüklerinin Etkisi

Görüşmeler, Suriyeli sığınmacı topluluğu içerisinde evlilikten hemen sonra çocuk sahibi olma yönünde güçlü bir sosyal beklenti ve baskı olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar, aile büyüklerinin ve çevresel faktörlerin bu konuda belirleyici rol oynadığını sıklıkla vurgulamıştır.

“Evlendiğimizde daha bir ay dolmadan ‘hamile misin?’ diye soruyorlardı. Herkes çocuk bekliyordu.” (K6 – Kadın, 28 yaşında, 3 çocuklu)

“Kayınvalidem torun istiyordu. Eşim üzülmesin diye erken çocuk sahibi olmaya razı oldum.” (K3 – Kadın, 25 yaşında, 2 çocuklu)

Erkek katılımcılar da benzer şekilde, ailelerinin soyun devamı konusunda beklenti içinde olduklarını ve çocuk sayısına müdahil olduklarını dile getirmiştir.

“Babam hep ‘bizim soy uzun sürsün, kalabalık olalım’ derdi. O yüzden çocuk sayısını önemserim.” (E5 – Erkek, 31 yaşında, 4 çocuklu)

Toplum içinde bu durum yalnızca aile büyüklerinden değil, genel sosyal çevreden de beslenmektedir. Katılımcılar arasında, çocuk sayısının sosyal statüyle ilişkilendirildiği ve diğer Suriyeli ailelerle adeta rekabet duygusuyla karşılaştırıldığı ifade edilmiştir.

“Mahallede herkes kaç çocuğu olduğunu konuşur. Az çocuk olunca ‘neden’ diye sorarlar.”

(E2 – Erkek, 29 yaşında, 3 çocuklu)

Bu baskılar, bazı çiftlerde kendi isteklerinden bağımsız olarak daha fazla çocuk yapma yönünde kararlar alınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, toplumsal kontrol mekanizmaları bireysel üreme tercihlerini şekillendirmekte oldukça etkilidir.

3.3. Kadının Rolü ve Toplumsal Cinsiyet Normları

Suriyeli kadın ve erkek katılımcıların büyük çoğunluğu, kadının toplumsal konumunu annelik ve ev içi sorumluluklarla tanımlamaktadır. Kadınların eğitim, istihdam ya da bireysel gelişim olanakları çoğunlukla arka planda bırakılmakta; “iyi kadın” olmanın temel ölçütü “iyi anne” olmaya indirgenmektedir.

Kadın katılımcılar bu durumu çoğunlukla içselleştirmiştir. Anne olmanın kadınlıkla eş anlamlı olduğu, bir kadının değerinin çocuklarıyla ölçüldüğü görülmektedir:

“Benim için bir kadının en büyük başarısı iyi çocuklar yetiştirmesidir. Evine bakmalı, eşini üzmemeli. Dışarıda çalışmak isteyen de olabilir ama önce ev. Ben çocuklarım için yaşıyorum.” (K1 – Kadın, 34 yaşında, 5 çocuklu)

“Gençken hemşire olmak isterdim ama evlendikten sonra ailem ‘senin işin çocuk doğurmak, kariyer değil’ dedi. Şimdi pişman değilim, ama bazen başka bir hayatım olur muydu diye düşünmeden edemiyorum.” (K8 – Kadın, 30 yaşında, 4 çocuklu)

Erkek katılımcılar da benzer biçimde, kadınların çalışması ya da doğurganlıklarını planlaması gibi bireysel tercihleri ikincil görmektedir. Kadının görevi, evi düzenlemek, çocuklara bakmak ve “itaatli eş” olmaktır:

“Kadın çalışabilir ama çocuklarına zarar gelmemeli. Benim eşim birkaç gün işe gitti ama çocuklar ağlayınca bıraktı. Ev kadını olmak daha uygun. Kadının işi çocuk büyütme.” (E4 – Erkek, 35 yaşında, 3 çocuklu)

“Bizim kültürde kadın dışarıda olmaz. Benim annem 9 çocuk doğurdu, hiç dışarı çıkmadı. O örnektir. Eşim çalışmak istedi ama ben istemedim. Çünkü ev dağılır, çocuklar dağılır.” (E7 – Erkek, 37 yaşında, 6 çocuklu)

Bazı kadınlar, bu beklentilerle uyum sağlarken içsel bir gerilim yaşadıklarını, annelik rolü ile bireysel varoluşları arasında sıkıştıklarını ifade etmiştir:

“Çocuklarımı çok seviyorum ama bazen sadece ‘anne’ olmaktan sıkılıyorum. Konuşacak bir arkadaşım bile yok. Ev, temizlik, yemek, çocuk... Hep aynı döngü. Kendime ait bir hayatım olsun isterdim ama şimdi çok geç.” (K6 – Kadın, 28 yaşında, 3 çocuklu)

Bu ifadeler, ataerkil toplumsal yapının kadınların doğurganlık tercihlerini belirleyen güçlü bir normatif alan yarattığını göstermektedir. “İdeal kadın” modeli büyük ölçüde ev içi emek ve annelikle tanımlanmakta, kadınların kendi bedenleri ve yaşamları üzerindeki

özellikleri ciddi biçimde sınırlandırılmaktadır. Doğurganlık ise, bu sistem içinde kadına biçilen temel sorumluluğun ve toplumsal onayın bir parçası haline gelmektedir. Bu normlar hem kadın hem erkek katılımcılar tarafından benimsenmiş olup, kadınların doğurganlık davranışlarını kültürel ve dini değerlerin belirleyici olduğu bir çerçeveye yerleştirmektedir. Bu çerçeve içinde “ideal kadınlık”, annelik ile neredeyse eşanlamlı hale gelmektedir.

3.4. Aile Planlaması Bilgi Düzeyi ve Uygulamalar

Görüşmeler, Suriyeli sığınmacı kadınlar arasında doğum kontrol yöntemleri hakkında bilgi eksikliği, yanlış inançlar, kültürel korkular ve eşe bağlı karar mekanizmaları gibi faktörlerin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle genç ve eğitimsiz kadınlar, modern yöntemlere dair kulaktan dolma bilgilerle hareket etmekte, bu da etkili aile planlaması uygulamalarını sınırlandırmaktadır.

“Spiral taktırmak istedim, ama komşum ‘içeride kayboluyormuş’ dedi. Başka bir kadın ‘çocuğa zarar verir’ dedi. Kafam karıştı, gidip doktora da sordum. Sonra eşime söyledim, o da ‘boş ver, Allah nasip ederse olur’ dedi. Öylece bıraktık.” (K5 – Kadın, 26 yaşında, 3 çocuklu).

“Doğum kontrol hapi kullanırsan kısır kalırsın diyorlar. Bizim köyden biri hap yüzünden hiç çocuğu olmamış, herkes ondan korkuyor. Benim annem de hep karşıydı bu tür şeylere. Ben de doğal yoldan dikkat ediyorum, sayarak gün tutuyorum.” (K9 – Kadın, 29 yaşında, 4 çocuklu)

Kadınlar doğum kontrolü konusunu çoğu zaman kendi başlarına planlayamamakta, eşlerinin onayını beklemekte ya da karşı çıkmaları durumunda yöntem kullanmaktan vazgeçmektedir. Bazı kadınlar ise eşlerinden gizli yöntemler denediklerini belirtmiştir.

“Eşim istemiyor. O diyor ki ‘kendi kendine karar veremezsin, çocuk Allah’tan’. Ama ben gizlice korunmaya çalışıyorum. Bazen ilaç içiyorum ama çok korkuyorum öğrenmesinden. Hem günah der hem bana bağırır.” (K7 – Kadın, 31 yaşında, 5 çocuklu)

Erkek katılımcıların önemli bir bölümü, aile planlamasını kadının sorumluluğu olarak görmektedir. Konuya ilgisiz oldukları gibi, prezervatif gibi yöntemleri de kendi cinsel konforlarına aykırı bulduklarını açıkça dile getirmişlerdir.

“Kadın düşünsün onu. Erkeklik işine karışılmaz. Kondom falan kullanamam. Zevki yok ediyor. Karım da hap alsın istiyorum ama onun da cesareti yok.” (E3 – Erkek, 30 yaşında, 4 çocuklu)

Bazı erkekler, doğum kontrolüne karşı değillerse bile, yeterince bilgi sahibi olmadıklarını ve konuya dair sorumluluk üstlenmediklerini belirtmiştir:

“Bilmiyorum nasıl oluyor bu işler. Sağlık ocağına hiç gitmedim bu konular için. Zaten ayıptır gibi geliyor. Kadınlar daha rahat soruyor, biz pek sormayız.” (E5 – Erkek, 31 yaşında, 4 çocuklu)

Bu ifadeler, aile planlaması konusunun Suriyeli sığınmacı toplumunda hâlâ büyük oranda kadınların omzuna yüklendiğini, ancak kadınların da bilgi eksikliği ve sosyal baskılar nedeniyle yeterince donanımlı kararlar alamadıklarını göstermektedir. Erkeklerin bu konudaki pasif tutumu, cinsel konfor önceliği ve dini/kültürel gerekçeleri de doğum kontrol yöntemlerinin etkili kullanımını sınırlandırmaktadır.

3.5. Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Yapısal Engeller

Suriyeli kadın katılımcılar, Türkiye'deki sağlık sistemine erişimlerinde özellikle kadın sağlığı ve aile planlaması konularında çok sayıda yapısal ve kültürel engelle karşılaşmalarını belirtmiştir. Bu engellerin başında dil bariyeri, mahremiyet algısı, bürokratik işlemler, ekonomik yetersizlikler ve kültürel çekinceler yer almaktadır.

Kadınlar, Türkçe bilmedikleri için sağlık personeliyle doğrudan iletişim kurmakta zorlandıklarını ifade etmiş, tercüman aracılığıyla konuşmanın özellikle mahrem konularda “uygunsuz” bulunduğunu dile getirmiştir:

“Kadın doğuma gittim, ama ne anlatmak istesem doktor anlamadı. Türkçem zayıf. Tercüman vardı ama kadın meselelerini onun yanında söyleyemedim. Beni utandırdı. Sonra hiç gitmedim. (K10 – Kadın, 35 yaşında, 6 çocuklu)

“Kadın sağlığı çok özel bir şey. Benim derdimi biri başkasına çevirerek anlatınca içim rahat etmiyor. Sanki o kadın bana değil, kocasına anlatıyormuşum gibi hissediyorum.” (K3 – Kadın, 25 yaşında, 2 çocuklu)

Dil sorununa ek olarak, kayıt sistemi, adres değişikliği, belge eksikliği gibi bürokratik nedenlerle bazı katılımcıların sağlık hizmetlerine düzenli olarak ulaşamadığı görülmüştür:

“Sağlık ocağı bana ‘sistemde yoksun’ dedi. Taşınmıştık, yeni adrese kayıt yapılmamış. Randevu almak da ayrı zor. Kimliğim geçersiz olmuştu, tekrar belge çıkar derken üç defa gittim. En son bıraktım. (K6 – Kadın, 28 yaşında, 3 çocuklu)

Bazı erkek katılımcılar da aile sağlığı hizmetlerine güven duymadıklarını ve eşlerini sağlık kurumlarına götürmekte isteksiz olduklarını belirtmiştir:

“Doktorlar çok ilgilenmiyor. Eşim doğum kontrol soracaktı, ama nasıl konuşacağını bilemedi. Kadınlar böyle şeyleri Türkçesi olan başka bir kadından duymalı. Sağlık ocağında bu olmuyor.” (E4 – Erkek, 35 yaşında, 3 çocuklu)

Ayrıca doğum kontrol yöntemlerinin çoğuna devlet desteği olsa da bazı katılımcılar bu hizmetlere ulaşamadıklarını ve kondom gibi ürünleri kendi ceplerinden almak zorunda kaldıklarını, bu nedenle de kullanmaktan vazgeçtiklerini belirtmiştir:

“Sağlık ocağında kondom veriyorlar dediler ama biz hiç almadık. Oraya gitmek zor, randevu gerekiyor. Bakkaldan almak da para. İki tane alsan ekmekten kısmış oluyor-sun.” (E2 – Erkek, 29 yaşında, 3 çocuklu)

Bu örnekler, sığınmacı kadınların mahremiyet kaygısı, dil eksikliği ve sistemin bürokratik doğası nedeniyle sağlık hizmetlerine erişemediklerini; erkeklerin ise sistemden uzak du-

arak sorumluluğu eşlerine yüklediklerini göstermektedir. Böylece hem bilgi hem hizmet eksikliği üreme sağlığında ciddi boşluklara yol açmaktadır.

3.6. Ekonomik ve Sosyal Faktörlerin Etkisi

Görüşmelere katılan Suriyeli sığınmacıların doğurganlık kararlarında ekonomik ve sosyal etkenlerin karmaşık bir biçimde rol oynadığı gözlemlenmiştir. Bir yandan hayat pahalılığı, gelir yetersizliği ve belirsiz geçim kaynakları doğurganlığı sınırlandırıcı bir unsur olarak ifade edilirken; öte yandan çocuklar, sosyal güvence ve geleceğe dair bir yatırım olarak görülmektedir.

Bazı katılımcılar, Türkiye’de yaşamanın ekonomik açıdan zorluklar içerdiğini ve bu nedenle çocuk sayısını sınırlamaya yöneldiklerini belirtmiştir:

“Burada hayat çok pahalı. Biz Suriye’de kalabalıktık ama her şey ucuzdu, herkes bir-biriyle dayanıştı. Burada üç çocukla zor geçiniyoruz. Kira, gıda, okul masrafı... Dördüncü çocuğu düşündük ama vazgeçtik. Her şey para. İş yok, düzenli gelir yok.” (E1 – Erkek, 36 yaşında, 3 çocuklu, işsiz)

“Bir yandan çocukları seviyoruz, ama bir yandan da sorumluluğu büyük. Eşim çalışıyor ama çok az maaş alıyor. Ben evdeyim, çocuklar küçük. Bir çocuk daha olsa ne yaparım diye çok düşündüm. Cesaret edemedim.” (K4 – Kadın, 33 yaşında, 3 çocuklu)

Ancak bazı katılımcılar için çocuk sayısının artması hem kültürel bir ideal hem de ekonomik bir “yatırım” anlamı taşımaktadır. Çocukların gelecekte eve gelir getireceği ve yaşlılıkta anne-babaya bakacağı düşüncesi hâlâ güçlüdür:

“Bizim oralarda çok çocuk sahibi olmak iyidir. Hem bereket getirir hem de büyüyünce işe girerler, anne babalarına bakarlar. Benim oğlum daha 14 yaşında, yazları fırında çalışıyor. Aylık aldığıyla bu kış sobamızı aldık. Allah razı olsun.” (K7 – Kadın, 31 yaşında, 5 çocuklu)

“Çocuk sayısı arttıkça eve yardım eden kişi sayısı da artıyor. Özellikle erkek çocuklar. Küçük yaşta bile olsa pazarda çalışıyor, çaycılık yapıyor. Bizim şartlarımızda bu büyük destek.” (E6 – Erkek, 32 yaşında, 5 çocuklu)

Kadın katılımcılardan bazıları ise çocukları yalnızca ekonomik getiriyle değil, psikolojik bir güvenceyle de ilişkilendirmektedir. Özellikle göç sonrası yalnızlaşan ve sosyal güvenceden yoksun kalan kadınlar, çocuklarını bir “gelecek teminatı” olarak görmektedir:

“İleride ne olur belli değil. Kimse kimseye bakmaz bu ülkede. Ama çocukların varsa, en azından biri sana sahip çıkar. Benim annem öyle demişti, ‘çok çocuk yap, yaşlılığında seni bırakmazlar’.” (K8 – Kadın, 30 yaşında, 4 çocuklu)

Bu ifadeler, ekonomik faktörlerin doğurganlık kararları üzerinde hem sınır koyucu hem de teşvik edici biçimde işlediğini göstermektedir. Göçle birlikte gelen belirsizlik, sosyal güvenceden yoksunluk ve kültürel aktarımlar bir araya geldiğinde, çocuk sahibi olma kararı sadece maddi değil, aynı zamanda varoluşsal bir güvenlik arayışı haline dönüşmektedir.

3.7. Göç Deneyimi ve Adaptasyon Süreci

Katılımcıların büyük çoğunluğu, Türkiye'ye ilk geldikleri dönemdeki belirsizlik, ekonomik zorluklar ve güvenlik kaygıları nedeniyle doğurganlıkla ilgili kararlarında bir süreliğine duraksama yaşadıklarını ifade etmiştir. Ancak zamanla bu durum değişmiş, yerleşikleşme ve uyumla birlikte yeniden çocuk sahibi olma yönünde kararlar almışlardır.

“İlk geldiğimizde ne olacağımızı bilmiyorduk. Kalacak mıyız, dönecek miyiz, çok belirsizdi. O yüzden çocuk yapmayı erteledik. Hatta korunmaya başladım. Ama bir-iki yıl geçince baktım artık dönmeyeceğiz, buradayız, çocuk da büyüyor zaten, sonra devam ettik.” (K9 – Kadın, 29 yaşında, 4 çocuklu)

Bazı kadın katılımcılar, göçün başındaki travmatik koşulların doğurganlık davranışlarını bastırdığını, ancak duygusal ve fiziksel iyileşmeyle birlikte bu tutumun değiştiğini belirtmiştir.

“Suriye’den çıktığımızda her şeyimizi kaybettik. Evimiz yoktu, gelirimiz yoktu, çok korkuyordum. O zaman eşimle konuştuk, çocuk istemedik. Ama sonra burada sağlıklı ocağına gidebildim, iş bulduk, biraz daha güvende hissetmeye başladık. Artık geleceği düşünmeye başladım ve hamile kaldım.” (K6 – Kadın, 28 yaşında, 3 çocuklu)

Erkek katılımcıların bazıları ise göçün doğurganlık kararlarını çok fazla etkilemediğini, ancak Türkiye’deki görece güvenli ortamın çocuk sahibi olma arzusunu artırdığını ifade etmiştir.

“Suriye’de bomba patlıyordu, çocuklarımızı dışarı bile çıkaramıyorduk. Burada park var, okul var, daha huzurluyuz. O yüzden iki çocukla kalmak istemedik, daha büyük bir aile olmak istedik.” (E3 – Erkek, 30 yaşında, 4 çocuklu)

Ancak bazı erkek katılımcılar göçün ekonomik istikrarsızlık yarattığını ve bu nedenle çocuk sayısını sınırlandıklarını dile getirmiştir.

“İşim yoktu, kağıtsız çalışıyordum. Her gün iş çıkar mı diye bekliyordum. Böyle bir ortamda çocuk yapmayı nasıl düşünürsün? Önce ev geçindirmek lazım.” (E1 – Erkek, 36 yaşında, 3 çocuklu)

Bu ifadeler, göç deneyiminin doğurganlık üzerinde hem sınırlayıcı hem de teşvik edici etkiler yaratabildiğini göstermektedir. Ancak uzun vadede kültürel normların ve dini değerlerin bu sürece yeniden yön verdiği, uyum sürecine rağmen doğurganlıkla ilgili temel inançların değişmediği anlaşılmaktadır.

3.8. Kadın ve Erkek Katılımcıların Doğurganlık Tutumlarının Karşılaştırılması

Araştırmamızda, kadın ve erkek katılımcılardan elde edilen bulgular ayrı değerlendirilerek cinsiyetlere özgü bakış açıları tespit edilmiştir. Aşağıda, kadınlar ve erkekler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar özetlenmektedir:

3.8.1. Benzerlikler

Dini ve kültürel inançlar: Hem kadınlar hem erkekler, doğurganlığı büyük ölçüde dini inançlar ve geleneksel kültürel normlarla ilişkilendirmektedir. Her iki grup da çocuk sahibi olmayı kutsal bir görev ve toplumsal açıdan değerli bir unsur olarak görmektedir. Bu ortak inanç, yüksek doğurganlığın meşrulaştırılmasında temel bir rol oynamaktadır.

Toplumsal baskı: Kadın ve erkek katılımcılar, aile ve toplum tarafından çocuk sahibi olmaya yönelik yoğun bir baskı olduğunu kabul etmektedir. Her iki grup da evlendikten kısa süre sonra çevrelerinden “ne zaman çocuk?” sorusunu duymaya başladıklarını, birden fazla çocuk sahibi olmalarının beklendiğini belirtmiştir. Bu toplumsal baskı, cinsiyetten bağımsız olarak herkes üzerinde hissedilmektedir.

Aile planlamasına ilişkin bilgi eksikliği: Gerek kadınlar gerek erkekler, modern doğum kontrol yöntemleri konusunda sınırlı bilgiye sahiptir ve yaygın yanlış inanışlar bulunmaktadır. Özellikle kontraseptiflerin sağlığa zararı olduğuna dair temelsiz korkular her iki grupta da gözlenmiştir. Bu ortak bilgi eksikliği, aile planlaması uygulamalarının yetersiz kalmasına yol açmaktadır.

3.8.2. Farklılıklar

Karar alma süreci ve söz hakkı: Erkek katılımcılar, doğurganlıkla ilgili önemli kararların (çocuk sayısı, çocuk yapma zamanlaması gibi) çoğunlukla kendileri veya aile büyükleri tarafından alındığını vurgulamıştır. Buna karşın kadınlar, bu süreçte sınırlı söz hakları olduğunu, kararların genellikle kendi dışlarındaki aktörlerce belirlendiğini ifade etmektedir. Yani erkekler karar verici rolünde, kadınlar ise uyum sağlayan konumdadır.

Doğurganlığın yükü ve deneyimi: Kadınlar, birden fazla doğum yapmanın ve çocuk bakımının getirdiği fiziksel ve duygusal yükü bizzat deneyimledikleri için daha yoğun hissettiklerini belirtmektedir. Bir kadın, “Dördüncü çocuğumda artık bedenim çok yıprandı” diyerek bu yükün altını çizirken; erkek katılımcılar genellikle bu yükün farkında olmadıklarını veya yeterince önemsemediklerini ima etmektedir. Erkekler, çocuk sayısının artmasının kadın bedenine etkileri konusunda daha az duyarlılık göstermektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim: Kadınlar, özellikle hamilelik ve doğum sonrası bakım konularında sağlık hizmetlerine ulaşırken dil ve kültür engellerini daha yoğun yaşadıklarını dile getirmiştir. Erkekler ise kadınlara kıyasla sağlık kurumlarıyla daha az muhatap olduklarından bu konuda ciddi zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, bir erkek katılımcı “Hastaneye pek gitmem, eşim çocuklar için gidiyor, ben karışmıyorum” derken; kadınlar çocukların aşısından kendi doğum kontrollerine kadar her işte dil problemiyle kendileri yüzleşmek durumunda kalmıştır.

Aile planlaması yaklaşımı: Erkekler arasında aile planlaması sorumluluğu genellikle kadınlara bırakılmaktadır. Çoğu erkek, eşinin bir yöntem kullanıp kullanmadığıyla ilgilenmediğini, bu konunun “kadın işi” olduğunu söylemiştir. Buna karşın kadınlar, fazla sık doğum yapmanın kendi yaşam kalitelerini ve sağlıklarını etkilediğini vurgulayarak aile

planlamasının aslında ortak bir sorumluluk olması gerektiğine işaret etmişlerdir. Ancak pratikte, kadınlar gerekli gördükleri halde eşlerinin onayını alamadıkları için doğum kontrolü uygulamadıklarını da belirtmişlerdir.

Yukarıdaki temalar, Suriyeli sığınmacıların doğurganlık tutum ve davranışlarının karmaşık bir sosyal, kültürel ve ekonomik ağ tarafından şekillendirildiğini ortaya koymaktadır. Kadın ve erkek perspektiflerinin ayrı ayrı incelenmesi, ataerkil yapı içinde kadınların yaşadığı güçlükleri ve erkeklerin bakış açısındaki kör noktaları görünür kılmıştır. Genel olarak bulgular, toplumsal cinsiyet eşitliği, kültürel duyarlılık ve sağlık hizmetlerine erişimin iyileştirilmesi alanlarında politikalar geliştirilmesi gerekliliğini işaret etmektedir. Suriyeli sığınmacı topluluğunda yüksek doğurganlığı azaltmak ve aile planlaması hizmetlerini etkin kılmak için bu çok boyutlu etmenlerin tümünü dikkate alan bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç vardır.

4. Tartışma

Bu araştırmanın bulguları, Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların doğurganlık tutum ve davranışlarının sosyal, kültürel ve yapısal faktörlerin iç içe geçmiş ve çok katmanlı etkileşimi sonucunda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun doğurganlığı “Allah’ın takdiri” olarak görmeleri ve çocuk sahibi olmayı kutsal bir görev addetmeleri, literatürde sıklıkla vurgulanan dini inançların doğurganlık kararları üzerindeki belirleyici rolünü desteklemektedir³⁶. Bu bağlamda, her gebeliğin ilahi bir lütuf olarak kabul edilmesi ve doğum kontrolünün bu lütf müdahale sayılması, aile planlaması hizmetlerinin etkin kullanımını engelleyen temel inançsal bariyerlerden biridir³⁷.

Ayrıca çalışma, toplumsal cinsiyet rollerinin Suriyeli sığınmacı aile yapılarında güçlü biçimde varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Kadınların doğurganlıkla ilgili kararlar da sınırlı söz sahibi olmaları, kararların çoğunlukla erkekler veya aile büyükleri tarafından yönlendirilmesi, ataerkil yapının göç sonrası dönemde de korunmaya devam ettiğine işaret etmektedir. Bu bulgu, göçmen topluluklarda kadınların üreme haklarına erişiminin kısıtlı olduğuna ilişkin önceki çalışmalarla uyumludur³⁸. Literatürde, ataerkil normların hâkim olduğu toplumlarda, kadınların çocuk sayısına ilişkin kararlarında eşlerinin veya aile büyüklerinin beklentilerine tabi olabildikleri ve bunun istenmeyen yüksek doğurganlık oranlarına yol açabildiği vurgulanmaktadır. Nitekim bazı katılımcılar, eşleri daha fazla

36 Şirin Çelikkanat – Zeynep Güngörmüş; “A Qualitative Study on the Knowledge and Opinions of Syrian Women regarding Family Planning”; Karakaya vd., “Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma”.

37 Alexandra Hawkey - Jane M. Ussher, “If You Don’t Have a Baby, You Can’t Be in Our Culture”: Migrant and Refugee Women’s Experiences and Constructions of Fertility and Fertility Control”, *Women’s Reproductive Health* 5 (2018), 75-98; Mehmet Şirin Eşin, “Van Merkez İlçe’de Doğurganlık Analizi”, (Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012).

38 Aksungur vd., “Awareness Of Adult Syrian Refugee Women On Family Planning Methods”. Cifci vd. “Unmet Need For Family Planning Among Syrian Migrant Women Living in Turkey and Its Determinants”, 30; Gümüş Şekerci - Yıldırım, “The Knowledge, Attitudes and Behaviours of Syrian Refugee Women Towards Family Planning: Sample of Hatay”.

çocuk istediği için kendileri istemese bile doğum yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu, kadınların güçlendirilmesi ve üreme sağlığı alanında bilinçlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmada dikkat çeken bir diğer tema ise aile planlaması konusundaki bilgi eksikliği ve yanlış inanışların yaygınlığıdır. Modern doğum kontrol yöntemlerine ilişkin güvensizlik hem kadınlar hem de erkekler arasında gözlenmiş ve bu güvensizlik kısıtlı bilgiyle birleştiğinde, aile planlaması kullanımını oldukça sınırlı hale getirmiştir. Sağlık hizmetlerine erişimdeki dil bariyerleri ve bürokratik engeller bu durumu daha da pekiştirmiştir. Dolayısıyla, istenmeyen gebeliklerin önlenmesinde ciddi bir yetersizlik gözlenmekte; doğurganlık kontrolü davranışları zayıf kalmaktadır. Benzer eğilimler, Türkiye’deki diğer göçmen topluluklarında da rapor edilmiştir³⁹. Araştırmamızda da modern kontraseptif yöntemlere aşinalığın çoğunlukla daha eğitilmiş bireylerle sınırlı olduğu görülmüştür. Bu tablo hem üreme sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına hem de göçmenlere yönelik dil destekli sağlık danışmanlığının güçlendirilmesine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Ekonomik faktörlerin doğurganlık davranışlarına etkisi ise çift yönlü ve çelişkili bir görünüm arz etmektedir. Bazı katılımcılar ekonomik yetersizlikleri çocuk sayısını sınırlayan bir unsur olarak tanımlarken, pek çok kadın ve erkek çocukları sosyal ve ekonomik bir güvence olarak konumlandırmaktadır. Bu çelişkili durum, göç sonrası sosyoekonomik uyum sürecindeki belirsizlikleri ve bireylerin bu belirsizlikle başa çıkma stratejilerindeki çeşitliliği yansıtmaktadır. Kimi aileler için çok çocuk sahibi olmak, gelecekte aileye ekonomik katkı sağlayacak bir yatırım olarak görülmektedir. Bu bağlamda yüksek doğurganlık, sadece dini ya da kültürel normlarla değil, aynı zamanda *sigorta güdüsü* (insurance motive) olarak da açıklanabilir (bkz. demografik geçiş kuramı eleştirileri). Suriyeli sığınmacılar bağlamında da benzer bir stratejinin varlığı, sosyal politikaların bu grupların yapısal güvencesizliğini azaltmaya odaklanması gerektiğine işaret etmektedir.

Bu ekonomik güvenlik motivasyonunun yanı sıra, bazı kadın katılımcıların çocukları yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik bir güvence biçimi olarak da gördükleri dikkat çekmiştir. Göç sonrası yalnızlaşma, sosyal dışlanma ve kurumsal destek eksikliğiyle baş başa kalan bu kadınlar, çocuklarını bir “gelecek teminatı”, “manevi destek” veya “yalnız kalmama garantisi” olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda doğurganlık, yalnızca dışsal baskılarla değil; kadınların içinde bulundukları belirsizlik ve güvensizlik ortamında geliştirdikleri içsel baş etme stratejileriyle de şekillenmektedir. Bu bulgu, Van Raemdonck⁴⁰, Ürdün bağlamındaki benzer gözlemleriyle de örtüşmektedir. Yazar, doğurganlığı kriz dönemlerinde kadınların öznelliklerini ifade etme ve güvenlik arayışlarını gerçekleştirme biçimi olarak yorumlamaktadır. Dolayısıyla, doğurganlık davranışları yalnızca dini veya kültürel normlarla açıklanamaz; duygusal, varoluşsal ve sosyal ihtiyaçlar da bu tercihlerin arkasında yer alır.

39 Hacer Alan Dikmen vd., “The Attitudes of Refugee Women in Turkey Towards Family Planning”

40 Van Raemdonck, *Early Marriage/Pregnancy Among Syrian Refugees in Jordan in Light of Reproductive Governance and Justice*.

Göç deneyiminin doğurganlık üzerindeki etkileri ise çalışmada daha sınırlı düzeyde gözlemlenmekle birlikte anlamlıdır. Katılımcılar, göçün ilk dönemlerinde yaşanan belirsizlik nedeniyle çocuk sahibi olma eğilimlerinde geçici bir azalma yaşandığını belirtmiş; ancak uzun vadede kültürel normların etkisiyle bu eğilimin tekrar yükseldiği görülmüştür. Bu durum, demografi literatüründe “adaptasyon” sürecinin her zaman göçmen gruplar için geçerli olmadığını, özellikle ilk kuşak göçmenlerde “kültürel direnç” olgusunun daha etkili olabileceğini göstermektedir. Öte yandan bazı kadınlar, savaş ortamından uzaklaşmanın ve daha güvenli bir yaşam alanına kavuşmanın verdiği rahatlıkla doğurganlığa daha olumlu yaklaştıklarını ifade etmiştir. Bu bağlamda, göç deneyimi hem sınırlayıcı hem de teşvik edici etkilere sahip çok katmanlı bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları hem mevcut literatürle uyumlu öğeler taşımakta hem de Türkiye özelinde yeni içgörüler sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kültürel normların sürekliliği ve yapısal erişim sorunları üçgeninde şekillenen doğurganlık davranışları, yalnızca demografik ve ekonomik parametrelerle açıklanamaz. Bu bağlamda çalışmanın teorik katkısı, göçmen doğurganlığı olgusunun incelenmesinde toplumsal cinsiyet, kültür ve güvencesizlik temelli yaklaşımların birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymasındır. Literatürde görece az işlenen “göç bağlamında ataerkillik” konusu, bu çalışmada Suriyeli kadınların doğurganlık pratikleri üzerinden somutlaştırılmış; aynı zamanda Türkiye’nin demografik geleceğine dair sosyal politika boyutlu bir tartışma alanı açılmıştır.

Sonuç

Bu araştırma, Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların doğurganlık tutumları ve davranışlarının dini inançlar, kültürel normlar, toplumsal cinsiyet rolleri ve yapısal engellerin karmaşık etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymuştur. Bulgular, katılımcıların büyük kısmının doğurganlığı kutsal ve vazgeçilmez bir görev olarak gördüğünü; aile içi ve toplumsal baskıların çocuk sayısını artırıcı yönde önemli rol oynadığını göstermektedir. Kadınların doğurganlık kararlarında söz hakkının sınırlı olması, bu toplulukta ataerkil değerlerin halen hâkim olduğunu işaret etmektedir. Öte yandan, doğum kontrol yöntemlerine ilişkin bilgi eksikliği ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler, aile planlaması uygulamalarının beklenenin altında kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, sığınmacı nüfusun yüksek doğurganlık oranlarının sadece kültürel ve dini nedenlere değil, aynı zamanda yapısal eksikliklere de bağlı olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Türkiye’deki yerli kadınların doğurganlık oranlarının son yıllarda hızla düşmesi (2024 itibarıyla 1,48) ile, Suriyeli sığınmacıların yüksek doğurganlık oranları ülkenin genel demografik yapısını değiştirmeye başlamıştır. Özellikle genç nüfus içindeki sığınmacı kökenli çocukların oranı her geçen yıl artmaktadır. Bu durum, yakın gelecekte Türkiye’nin nüfus yapısında beklenmedik dengesizliklere ve toplumsal yapıda dönüşümlere yol açabilir. Örneğin, okul çağındaki çocuk nüfusunun önemli bir kısmını sığınmacı ailelerin çocukları oluşturacağından, eğitim sisteminde dil ve entegrasyon konularında yeni ihtiyaçlar doğacaktır.

Benzer şekilde, sağlık hizmetleri ve işgücü piyasasında da bu demografik değişimin etkileri hissedilecektir. Eğer mevcut eğilimler devam ederse, Türkiye’de toplam doğurganlık hızı sığınmacı nüfusun etkisiyle bir süre daha göreceli olarak yüksek kalabilir ya da en azından düşüş hızı yavaşlayabilir. Bu nedenle, Suriyeli sığınmacıların doğurganlık tutumları ve davranışları sadece bir azınlık grubun meselesi değil, Türkiye’nin demografik geleceği ve sosyal politikaları açısından kritik bir konu olarak ele alınmalıdır.

Politika Önerileri

Suriyeli sığınmacı nüfusun yüksek doğurganlık eğilimlerinin yönetilebilmesi ve olası olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için aşağıdaki politika önerileri geliştirilebilir:

Kültürel olarak duyarlı aile planlaması programları: Sağlık Bakanlığı ve ilgili kuruluşlar, Suriyeli sığınmacıların kültürel inanç ve değerlerini göz önünde bulunduran özel aile planlaması ve üreme sağlığı eğitim programları hazırlamalıdır. Bu programlar, Arapça ve gerekirse Kürtçe dillerinde, görsel ve işitsel materyallerle desteklenerek yürütülmelidir. İçerikler hazırlanırken İslami perspektiften onaylanmış aile planlaması söylemlerine de yer verilerek, dini inançlarla çelişmediği vurgulanmalıdır.

Erkeklerin katılımını artırmaya yönelik kampanyalar: Aile planlaması ve doğurganlık konusunda erkeklere de sorumluluk düştüğünü vurgulayan farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir. Bu kampanyalarda, imamlar veya topluluk liderleri gibi kanaat önderlerinden faydalanılarak, erkeklerin eşlerinin sağlık ve mutluluğu için aile planlamasına destek vermesi gerektiği mesajı iletilmelidir. Erkeklere yönelik seminerler, sohbet toplantıları, baba destek programları gibi çalışmalar, ataerkil tutumların dönüşümüne katkı sağlayabilir.

Sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması: Sığınmacı kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanırken karşılaştıkları dil ve bürokrasi engellerini azaltmak için adımlar atılmalıdır. Özellikle birinci basamak sağlık hizmetlerinde (aile sağlığı merkezleri gibi), Arapça bilen sağlık personeli istihdam edilmeli veya tercüman desteği sürekli hale getirilmelidir. Aile planlaması ve kadın sağlığı konularında hizmet veren kliniklerin sayısı sığınmacı nüfusun yoğun olduğu bölgelerde artırılmalı; bu kliniklerde sığınmacılar için ücretsiz veya düşük maliyetli doğum kontrol malzemeleri temin edilmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendiren projeler: Suriyeli sığınmacı kadınların eğitim ve istihdam olanaklarına erişimini artıran projeler, uzun vadede doğurganlık davranışlarını etkileyebilir. Kız çocuklarının okullaşma oranlarını yükseltmeye yönelik teşvik programları, erken yaş evliliklerini önleme kampanyaları ve kadınların mesleki eğitim almasını sağlayan girişimler desteklenmelidir. Kadınların güçlenmesi ve ev dışında da roller üstlenebilmesi, yalnızca doğurganlık oranlarını düşürmek için değil, aynı zamanda entegrasyonun sağlanması için de kritiktir.

Veri takibi ve karşılaştırmalı araştırmalar: Kamu kurumları ve akademik kuruluşlar iş birliğiyle, sığınmacı nüfusun demografik davranışları düzenli olarak izlenmelidir. Özellikle

doğurganlık, evlilik yaşı, anne-çocuk sağlık göstergeleri gibi veriler yıllık bazda toplanıp analiz edilmelidir. Bu sayede trendler erken tespit edilerek gereken önlemler planlanabilir. Ayrıca, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların doğurganlık dinamikleri, Lübnan, Ürdün gibi ülkelerdeki Suriyeli mültecilerin durumlarıyla karşılaştırmalı olarak araştırılmaya devam edilmelidir. Karşılaştırmalı çalışmalar, hangi politika müdahalelerinin daha etkili olduğuna dair fikir verebilir.

Çok paydaşlı iş birliği: Sığınmacı nüfusun entegrasyonu ve demografik etkilerinin yönetimi, sadece devletin değil, aynı zamanda uluslararası kuruluşların (UNHCR, UNFPA gibi) ve sivil toplumun da iş birliğini gerektirir. Bu kapsamda, yerel yönetimler, STK'lar ve uluslararası kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanarak kapsamlı stratejiler geliştirilmelidir. Örneğin, mülteci kamplarında veya yoğun sığınmacı nüfuslu mahallelerde aile planlaması ve anne-çocuk sağlığına yönelik ortak projeler yürütülebilir. Bu projelerde hem finansal kaynak paylaşımı yapılmalı hem de kültürel uzmanlıklar bir araya getirilerek en uygun yaklaşımlar tasarlanmalıdır.

Yukarıdaki önerilerin hayata geçirilmesi, Suriyeli sığınmacıların hem kendi refahlarını artırmalarına hem de Türkiye'nin toplumsal uyum ve kalkınma hedeflerine katkıda bulunmalarına yardımcı olacaktır. Unutulmamalıdır ki, doğurganlık sadece bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı ve geleceği şekillendiren bir olgudur. Dolayısıyla, sığınmacı nüfusun doğurganlık dinamiklerini anlamak ve yönetmek, sosyal politikaların önemli bir parçası olmalıdır.

Kaynakça | References

- Aboulhosn Aya vd., "Refugee Immigration and Host Country Fertility", *European Bank*, (2025), 1-65.
- Aksakal, İbrahim. "Türkiye'de Doğan ya da Türkiye'de Büyüyen Suriyeli Çocukların Toplumsal Aidiyet Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme", *2nd International Congress on Children's Studies*, Ankara, (2021).
- Aksungur, Abide vd. "Awareness of Adult Syrian Refugee Women On Family Planning Methods", *Ankara Medical Journal* 24/1 (2024).
- Akyön, Şeyma Handan vd., "Fertility Rates of Syrian Migrants in Turkey, Baby Boom And Possible Factors Related To Them", *Ankara Medical Journal* 23 (2023), 61-72.
- Alan Dikmen, Hacer vd., "The Attitudes of Refugee Women in Turkey Towards Family Planning", *Public Health Nursing* 36/1 (2019), 45-52.
- Baltacı, Ali. "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7/1 (2018), 231-274.
- Blau, D. Francie, "The Fertility of Immigrant Women: Evidence from High Fertility Source Countries", *National Bureau of Economic Research*, 1-60, (1991).
- Cıfci, Sema vd. "Unmet Need For Family Planning Among Syrian Migrant Women Living in Turkey and Its Determinants". *Contraception and Reproductive Medicine* 9/1 (2024).
- Crenshaw, Kimberle. "Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics", *University of Chicago Legal Forum* 1 (1989), 139-167.
- Creswell, John W. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Sage, 2013.
- Creswell, John W. - Poth, N. Cheryl. *Qualitative Inquiry and Research Design Choosing among Five Approaches*, Sage, 2018.
- Ağcadağ Çelik, İpek. "Suriyelilerin Türkiye' de Doğan Bebeklerinin Hukuki Statüsü ve Vatandaşlık Koşulları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2018), 1208-1230.
- Çelikkat, Şirin - Güngörmüş, Zeynep. "A Qualitative Study on the Knowledge and Opinions of Syrian Women regarding Family Planning". *Social Work in Public Health* 37/3 (2022) 274-286.
- Çöl, Meltem vd., "Sexual and Reproductive Health of Syrian Refugee Women in Turkey: A Scoping Review Within The Framework of the MISP Objectives", *Reproductive Health* 17/99 (2020), 1-12.
- Doğan, Mehmet vd. "Effect of Migration On Fertility and Family Planning: The Case of Kayseri in Türkiye", *Medicine (Baltimore)* 103/50 (2024).
- Dönmez, Sevgül vd. "Views ff Turkish And Syrian Refugee Women Who Are From Two Different Cultures On Tubal Ligation". *Ankara Medical Journal* 2 (2020), 298-314.
- GİB. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı, *Göç İdaresi Başkanlığı*, 2025.
- Goldstein, Sydney - Goldstein, Alice. "The Impact of Migration on Fertility: An "Own Children" Analysis for Thailand", *Population Studies* 35/2 (1981), 265-284.
- Gümüş Şekerci, Yasemin - Aydın, Yıldırım Tuğba. "The knowledge, attitudes and behaviours of Syrian refugee women towards family planning: Sample of Hatay", *International Journal of Nursing Practice* 26/4 (2020).
- Hawkey, Alexandra vd., "If You Don't Have a Baby, You Can't Be in Our Culture: Migrant and Refugee Women's Experiences and Constructions of Fertility and Fertility Control". *Women's Reproductive Health* 5 (2018), 75-98.
- Jocelyn, Dejong vd. "Reproductive, Maternal, Neonatal And Child Health In Conflict: A Case Study On Syria Using Countdown Indicators", *BMJ Global Health* 2/3 2017.
- Kabakian-Khasholian, Tamar vd. "Perspectives of Displaced Syrian Women And Service Providers on Fertility Behaviour and Available Services in West Bekaa", *Lebanon Reprod Health Matters* 25/ek1 (2017), 75-86.

- Karakaya, Eylem vd., “Suriyeli Mülteci Kadınların Doğurganlık Özellikleri ve Etkileyen Faktörler: Kalitatif Bir Çalışma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10/48 (2017), 417-428.
- Kulu, Hill. “Migration and Fertility: Competing Hypotheses Re-examined”, *European Journal of Population* 21/1 (2005), 51-87.
- Lindstrom, David - Giorguli Saucedo, Silvia. “The Short- and Long-Term Effects of U.S. Migration Experience on Mexican Women’s Fertility”. *Social Forces* 80 (2002) 1341-1368.
- Logie, H. Carmen vd. “Sexual and Reproductive Health Among Forcibly Displaced Persons in Urban Environments In Low and Middle-Income Countries: Scoping Review Findings”, *Reproductive Health* 21/51 (2024).
- McCracken, Grant. *The Long Interview*. Sage, 1988.
- Merriam, B. Sharan - Tisdell, J. Elizabeth. *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. Jossey-Bass, 2016.
- Milewski, Nadja. “First Child of Immigrant Workers and Their Descendants in West Germany: Interrelation of Events, disruption, or Adaptation?”, *Demographic Research* 6/29 (2007), 859-896.
- Mutlu, Yeşim vd., “Suriyeli Mülteci Çocuklar ve Vatansızlık Riski, Bulanık Mekanlarda Gölgede Kalanlar”, *Araştırma Raporu, Gündem Çocuk Derneği*, Ankara: Şen Matbaa, 2016.
- Neuman, W. Lawrence. *Basics of Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson, 2007.
- Newsham, Niall - Rowe, Francisco. “Projecting the Demographic Impact of Syrian Migration in a Rapidly Ageing Society”, *Germany Journal of Geographical Systems* 2/2 (2021), 231-261.
- Önder Dirican, Aylin vd., “The Level of Using Family Planning Methods in Refugees in Türkiye and the Factors Affecting Their Choices: A Retrospective Clinical Study”, *Journal of Clinical Obstetrics & Gynecology* 32/3 (2022), 1300-1306.
- Önür, Hıdır. “Vatandaşlık Bağlamında Suriyeli Sığınmacılar”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/37 (2021), 362-296.
- Patton, Michael Quinn. *Qualitative Research*. John Wiley & Sons, 2005.
- Seidman, Irving. *Interviewing As Qualitative Research: A Guide For Researchers In Education And The Social Sciences*. Teachers College Press, 2013.
- Sevak, Pervi - Schmidt, Lucia. *Immigrant-Native Fertility and Mortality Differentials in the United*, Michigan Retirement Research Center Research Paper No. WP 2008-181 (September 29, 2008). <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1287297>
- Sieverding, Maia vd. “Marriage and Fertility Patterns Among Jordanians and Syrian Refugees in Jordan”. *Economic Research Forum Working Paper*, (2018), 1-30.
- Eşin, Mehmet Şirin. “Van Merkez İlçe’de Doğurganlık Analizi”, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Tayfur, İsmail vd. “Healthcare Service Access and Utilization among Syrian Refugees in Turkey”, *Annals of Global Health* 85/1 (2019).
- UNFPA. *Among Syrian Refugees, Dispelling Myths About Contraceptives*, United Nations Population Fund, 2018.
- UNHCR. *United Nations High Commissioner for Refugees*. Syrian Refugees Regional Demographic Report, 2023.
- Van, Raemdonck An “Early Marriage/Pregnancy Among Syrian Refugees in Jordan in Light of Reproductive Governance and Justice”, *Women’s Studies International Forum* 99 (2023).
- Yakit Ak, Eda vd., “The Views of Syrian Immigrant Women on Family Planning and Unplanned Pregnancy: A Qualitative Study”. *International Journal of Public Health*, 70 (2025).
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, 2021.